

Warszawa, 29/04/2008r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

RPO-587722-VII-110.1-08/JS

00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
A Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan Prof. Zbigniew Ćwiąkałski
Minister Sprawiedliwości

WARSZAWA

Szanowny Panie Ministrze

Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982 r. (tekst jedn. Dz. U. z 2002 r. Nr 91, poz. 109 ze zm.), dalej: u.p.n., zmierza do osiągnięcia dwóch zasadniczych celów:

- „przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich i stwarzania warunków powrotu do normalnego życia nieletnim, którzy popadli w konflikt z prawem bądź z zasadami współżycia społecznego”,
- „umacniania funkcji opiekuńczo-wychowawczej i poczucia odpowiedzialności rodzin za wychowanie nieletnich na świadomych swych obowiązkach członków społeczeństwa.”

Zgodnie z art. 25a § 1 u.p.n. „W razie potrzeby uzyskania opinii o stanie zdrowia psychicznego sąd rodzinny zarządza badanie nieletniego przez co najmniej dwóch biegłych lekarzy psychiatrów(...), zaś zgodnie z art. 25a § 2 u.p.n.: „Na wniosek biegłych psychiatrów sporządzających opinię sąd może zarządzić obserwację nieletniego w publicznym zakładzie opieki zdrowotnej. Okres obserwacji nie może przekraczać 6 tygodni”.

Przesłanki umieszczenia nieletniego w szpitalu psychiatrycznym lub w innym odpowiednim zakładzie leczniczym określone zostały w art. 12 u.p.n. Dodanie w ustawie z dnia 15 września 2000 r. zmieniającej u.p.n. z dniem 29 stycznia 2001 r. wyżej cytowanego art. 25a, miało na celu jednolite uregulowanie zasad stosowania środków leczniczo-wychowawczych we wszystkich stadiach postępowania.

Okolicznościami, które w praktyce czynią zasadnym badanie stanu psychicznego nieletniego, który dopuścił się czynu karalnego, mogą być w szczególności:

- poważny czyn przeciwko zdrowiu i życiu,
- wcześniejsze leczenie psychiatryczne i badania sądowo-psychiatryczne,
- znacznego stopnia trudności szkolne mogące sugerować występowanie u nieletniego

upośledzenia umysłowego, lub stwierdzone wcześniej upośledzenie umysłowe,
 - popełnienie czynu dziwaczego, niezrozumiale motywowanego przez nieletniego,
 nieadekwatnego do wcześniejszego jego funkcjonowania.

Biegli mogą wskazać w swoim wniosku typ szpitala, w którym nieletni winien być poddany obserwacji. Zgodnie z § 2 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 20 kwietnia 2005 r. w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w publicznych zakładach opieki zdrowotnej (Dz.U. Nr 79, poz. 692): „Sąd kieruje nieletnich do:

- 1) publicznych zakładów psychiatrycznej opieki zdrowotnej dysponujących warunkami:
  - a) maksymalnego zabezpieczenia, określonych w załączniku nr 1 do rozporządzenia,
  - b) wzmocnionego zabezpieczenia, określonych w załączniku nr 2 do rozporządzenia,
- 2) publicznych zakładów leczenia odwykowego dysponujących warunkami wzmocnionego zabezpieczenia, określonych w załączniku nr 3 do rozporządzenia,
- 3) innych publicznych zakładów opieki zdrowotnej sprawujących opiekę medyczną nad osobami z upośledzeniem umysłowym, chorobą psychiczną bądź z innymi zakłóceniami czynności psychicznych, w tym uzależnionych od alkoholu albo substancji psychoaktywnych,
- 4) innych publicznych zakładów opieki zdrowotnej dla chorych przewlekle, zakaźnie albo na chorobę wymagającą specjalistycznych zabiegów lub procedur
 - zwanych dalej "zakładami".

Wśród wymienionych w Załączniku nr 2 do rozporządzenia Ministra Zdrowia dziewięciu publicznych zakładów psychiatrycznej opieki zdrowotnej dysponujących wzmocnionymi warunkami zabezpieczenia aktualnie funkcjonuje tylko Oddział w Międzyrzeczu - Obrzykach (wg danych zawartych w prezentacji M. Wałęckiego i M. Krasuckiego na 23 Ogólnopolskiej Konferencji Psychiatrów Dzieci i Młodzieży w Warszawie, w dniach 28-30.03.2008 r.). Jedyńm w Polsce psychiatrycznym zakładem opieki zdrowotnej o maksymalnym stopniu zabezpieczenia jest Krajowy Ośrodek Psychiatrii Sądowej dla Nieletnich w Garwolinie, zaś publicznym zakładem leczenia odwykowego dysponującym warunkami wzmocnionego zabezpieczenia - oddział leczenia uzależnień dzieci i młodzieży szpitala w Lubiążu (zgodnie z wykazami zawartymi w Załączniku 1 i 3).

Przed umieszczeniem nieletniego w zakładzie psychiatrycznej opieki zdrowotnej lub w zakładzie leczenia odwykowego sąd dla nieletnich może zwrócić się do Instytutu Psychiatrii i Neurologii w Warszawie z prośbą o wskazanie właściwego zakładu (§ 6 rozporządzenia). Wybór rodzaju zakładu, w którym realizowane będą środki leczniczo-wychowawcze pozostaje w gestii sądu.

W myśl § 5 rozporządzenia: „Kierując nieletniego do zakładu psychiatrycznej opieki zdrowotnej, sąd w szczególności bierze pod uwagę:

- 1) rodzaj czynów zabronionych, których dopuścił się nieletni w przeszłości;

- 2) rodzaj, częstość i skutki zachowań agresywnych lub ucieczkowych w przeszłości;
- 3) aktualny stan zdrowia, w tym stan psychiczny i somatyczny;
- 4) uzależnienie od alkoholu lub substancji psychoaktywnych;
- 5) związek pomiędzy zaburzeniami psychicznymi a zachowaniami niebezpiecznymi;
- 6) ogólną sprawność fizyczną;
- 7) szczególne wskazania do postępowania leczniczego i rehabilitacyjnego;
- 8) przebieg i wyniki dotychczasowego leczenia i rehabilitacji".

Skuteczna kwalifikacja pacjentów opiniowanych do odpowiednich zakładów jest możliwa pod warunkiem znajomości wskazań do umieszczenia nieletniego w zakładzie dysponującym warunkami maksymalnego zabezpieczenia i w zakładach dysponujących warunkami wzmocnionego zabezpieczenia, a także posiadania wiedzy o możliwościach oddziaływań leczniczo-terapeutycznych w danym zakładzie. To z kolei narzuca potrzebę stworzenia standardów dotyczących kwalifikacji opiniowanych nieletnich do odpowiednich ośrodków, zarówno jeśli chodzi o miejsce przeprowadzania obserwacji sądowo-psychiatrycznych jak i odbywania środków leczniczo-wychowawczych. Istotne jest przede wszystkim, aby nieletni szczególnie niebezpieczni, którzy dopuścili się ciężkich czynów karalnych byli obserwowani lub leczeni w zakładach zapewniających wysoki stopień bezpieczeństwa innym pacjentom, personelowi oraz im samym, czyli w ośrodkach dysponujących warunkami wzmocnionego i maksymalnego zabezpieczenia. Obowiązujące rozporządzenie stanowi, że do zakładu psychiatrycznej opieki zdrowotnej dysponującego warunkami maksymalnego zabezpieczenia kieruje się nieletniego z zaburzeniami psychicznymi, jeżeli:

- 1) powtarzające się zachowania zagrażające życiu lub zdrowiu innych osób lub powodujące niszczenie mienia nie będą mogły być opanowane w zakładzie dysponującym warunkami wzmocnionego zabezpieczenia;
- 2) niemożliwe jest zapobieżenie samowolnemu oddaleniu nieletniego z zakładu dysponującego warunkami wzmocnionego zabezpieczenia, a nieletni może stwarzać znaczne zagrożenie poza zakładem (§ 6).

W poprzednich latach istniało wsparcie merytoryczne w postaci istniejącej przy dyrektorze Instytutu Psychiatrii i Neurologii w Warszawie komisji kwalifikującej nieletnich do odpowiednich zakładów. Niestety, działalność tej komisji została zawieszona, ze szkoda - w opinii lekarzy wypowiedzających się na 23 Ogólnopolskiej Konferencji Psychiatrów Dzieci i Młodzieży w marcu br. - dla jakości opiniowania sądowo-psychiatrycznego nieletnich.

Działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn. Dz. U. z 2001 r., Nr 14, poz. 147), zwracam się z prośbą o zacieśnienie współpracy przez zainteresowane Ministerstwo Sprawiedliwości i

Ministerstwo Zdrowia w sprawie poprawy jakości kwalifikowania nieletnich do publicznych zakładów opieki zdrowotnej w celu obserwacji psychiatrycznej lub realizacji środka leczniczego oraz w sprawie dokończenia procesu tworzenia systemu psychiatrii sądowej dla nieletnich w Polsce.

Z pismem podobnej treści zwróciłem się również do Minister Zdrowia.

Z poważaniem

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich

/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich